

PODMIOTY PRAWA CYWILNEGO (CZĘŚĆ I)

mgr Katarzyna Maria Zoń

Zakład Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego
Uniwersytet Wrocławski

WPROWADZENIE

Tytułem wstępu

- zakres zastosowania KC: regulacja stosunków cywilnoprawnych między **osobami fizycznymi i osobami prawnymi** (art. 1 KC),

- stosunek cywilnoprawny – **stosunek prawny** określony przez **dyspozycję normy prawa cywilnego**,

- podstawowe **elementy struktury** stosunku prawnego:
 - **podmiot**,
 - **przedmiot** (zakazane albo nakazane zachowanie),
 - **treść** (uprawnienia i obowiązki stron),

Tytułem wstępu

- **podmioty** prawa cywilnego – **strony stosunków prawnych, adresaci** norm prawnych,
- **uniwersalny charakter** KC – normuje stosunki cywilnoprawne między:
 - przedsiębiorcami,
 - podmiotami nieprowadzącymi działalności gospodarczej,
 - przedsiębiorcami a osobami nieprowadzącymi działalności gospodarczej,

Tytułem wstępu

- **trzy rodzaje podmiotów prawa cywilnego:**
 - **osoby fizyczne,**
 - **osoby prawne,**
 - ściśle określone **jednostki organizacyjne nieuznane przez przepisy za osoby prawne ale wyposażone w zdolność prawną** (art. 33¹ KC)
np. osobowe spółki handlowe, wspólnota mieszkaniowa,

Tytułem wstępu

■ zdolność prawna:

- podstawowy i nieodłączny **atrybut** każdego podmiotu prawa cywilnego,
- przesądza o **podmiotowości prawnej**,
- **możność bycia podmiotem praw i obowiązków** z zakresu prawa cywilnego – charakter **pasywny**,
- ściśle wiąże się ze zdolnością sądową (zdolność bycia stroną lub uczestnikiem postępowania sądowego w sprawach cywilnych – art. 64 § 1 i § 1¹ KPC),

■ zdolność do czynności prawnych:

- przysługująca podmiotom prawnym **możliwość nabywania praw i obowiązków** prywatnoprawnych **samodzielnie** przez **własne działanie**.

OSOBY FIZYCZNE

ZAGADNIENIA OGÓLNE

Pojęcie

- **człowiek jako uczestnik stosunków cywilnoprawnych,**
- **zindywidualizowany podmiot praw i obowiązków,**
- **każdy** człowiek, który ma **zdolność prawną** czyli od **chwili urodzenia,**
- **atrybuty** osoby fizycznej:
 - **zdolność prawną** (kategoria **bierna**) – **możliwość bycia** podmiotem praw i obowiązków, przysługuje każdej osobie fizycznej,
 - **zdolność do czynności prawnych** (kategoria **czynna**) – zdolność do **dokonywania** czynności prawnych, **możliwość nabywania** praw i obowiązków prywatnoprawnych przez własne działanie – m nie jest nieodzowną właściwością osoby fizycznej,
- **zdolność prawną a zdolność do czynności prawnych.**

Indywidualizacja osoby fizycznej

cechy
indywidualizujące

- imię i nazwisko,
- dodatkowe dane osobowe (data i miejsce urodzenia, imiona rodziców),
- stan rodzinny (niepodzielność, wzajemność),
- płeć,
- wiek,
- stan cywilny.

Stan cywilny

- **element stanu prawnego** osoby fizycznej – wyznacznik jej **pozycji prawnej**,
 - **sytuacja prawna** osoby, wyrażona przez **indywidualizujące ją cechy**, kształtowana przez:
 - zdarzenia **naturalne** (urodzenie, zgon),
 - **czynności prawne** (np. zawarcie małżeństwa),
 - **orzeczenia sądów** (np. orzeczenie o uznaniu za zmarłego),
 - **decyzje organów** (np. decyzja o zmianie imienia lub nazwiska)
- stwierdzona w akcie stanu cywilnego** (art. 2 ust. 1 PrASC),

ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. **Prawo o aktach stanu cywilnego** (t.j. Dz. U. 2020, poz. 463), dalej jako: PrASC.

Rola aktów stanu cywilnego

- **rejestracja stanu cywilnego:**
 - **rejestr** stanu cywilnego prowadzony **centralnie** w systemie teleinformatycznym (art. 2 ust. 5 PrASC),
 - **forma** rejestracji: **akty stanu cywilnego – wpis** o urodzeniu, małżeństwie, zgonie wraz z treścią późniejszych wpisów wpływających na treść lub ważność aktu (art. 2 ust. 2 i 3 PrASC),
 - **podstawa:** niezbędne **dowody potwierdzające prawdziwość** zgłoszonych danych (+ możliwość ustalenia stanu faktycznego w **postępowaniu wyjaśniającym** – art. 22 PrASC),
- dokumentowanie **faktu:**
 - **urodzenia** (akt urodzenia),
 - **małżeństwa** (akt małżeństwa),
 - **zgonu** (akt zgonu),

Rola aktów stanu cywilnego

- **wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych,**
- **niezgodność z prawdą** (stanem rzeczywistym) udowodniona jedynie w **postępowaniu sądowym** (art. 3 PrASC),
- **zmiany** w akcie stanu cywilnego **wyłącznie** w **przypadkach** i w **sposób przewidziany prawem** (sprostowanie, uzupełnienie, unieważnienie, ustalenie treści aktu),
- możliwość żądania przez osoby zainteresowane wydania **odpisu zupełnego** lub odpisu **skróconego aktu stanu cywilnego** dla **wykazanie faktów podlegających rejestracji.**

Miejsce zamieszkania

- **usytuowanie** osoby fizycznej w **przestrzeni**,
 określona **miejscowość** (nie konkretny lokal),
 - zasada **jednego** miejsca zamieszkania (art. 28 KC),
 - jeżeli osoba fizyczna przebywa w różnych miejscowościach (np. równoczesna praca w różnych miastach) – ustalenie, w której z miejscowości **w większej mierze** koncentruje się **aktywność osobista** i **zawodowa** jednostki,
 - **doniosłe znaczenie** – określenie: **właściwości miejscowej sądów** i **organów administracji** (art. 27 KPC, 508 § 1 KPC),
miejsca **spełnienia świadczenia** (art. 454 KC),
- miejsce **zameldowania** – kategoria prawa administracyjnego, służy realizacji **innych celów**,

Miejsce zamieszkania

- osoby **pełnoletnie**: **miejscowość**, gdzie osoba fizyczna **przebywa z zamiarem stałego pobytu** (art. 25 KC),

zasada: wybór miejsca zamieszkania ma **charakter dobrowolny** (*domicilium voluntarium*),

- **dwa elementy**:
 - **faktyczne, rzeczywiste przebywanie** w danej miejscowości (***corpus***) – czynnik zewnętrzny, obiektywny i weryfikowalny,
 - ✚ **zamiar stałego pobytu** (***animus***) – czynnik wewnętrzny, wolicjonalny i subiektywny,

decyduje posiadanie w określonej miejscowości **głównego ośrodka osobistych i majątkowych interesów**, rzeczywiste **centrum aktywności życiowej** jednostki,

Miejsce zamieszkania

- miejsce zamieszkania ustalane w oparciu o **kryteria formalne** (*domicilium necessarium*) w przypadku:
 - **dzieci** pozostających pod **władzą rodzicielską** (art. 26 KC),
 - **osób** pozostających **pod opieką** (art. 27 KC),

określenie miejsca zamieszkania ma charakter **pochodny**,
określany **w oparciu** o miejsce zamieszkania **innej osoby**,

Miejsce zamieszkania

- **dzieci pozostające pod władzą rodzicielską (art. 26 KC):**
 1. miejscowość, w której **rodzice** mają **wspólne** miejsce zamieszkania,
 2. **władzę rodzicielską** sprawuje tylko **jeden z rodziców** – miejsce zamieszkania **rodzica sprawującego** władzę rodzicielską,
 3. władza rodzicielska **przysługuje obojgu rodzicom** + zamieszkują w **innych miejscowościach** – miejsce zamieszkania rodzica, u którego **dziecko stale przebywa**,
 4. władza rodzicielska przysługuje **obojgu rodzicom** + zamieszkują w **innych miejscowościach** + dziecko **nie przebywa stale** u żadnego z nich – miejsce zamieszkania dziecka **ustala sąd opiekuńczy**,
- **osoba pozostająca pod opieką (art. 27 KC). :**
 - opieka nad małoletnim **niepodlegającym władzy rodzicielskiej**,
 - opieka nad **osobą całkowicie ubezwłasnowolnioną****– miejsce zamieszkania opiekuna.**

ZDOLNOŚĆ PRAWNA

Pojęcie

- przysługuje **każdemu człowiekowi**,
- **właściwość (atrybut)** osoby fizycznej,
- możliwość **bycia podmiotem** praw lub obowiązków cywilnoprawnych (podmiotem **stosunków cywilnoprawnych**),
- **nie jest jednoznaczna** z przesądzeniem **przysługiwania** jakichkolwiek uprawnień i obowiązków cywilnoprawnych,
- **nie dotyczy samodzielnego nabywania uprawnień i zaciągania obowiązków.**

Początek

- przysługuje każdemu człowiekowi **od chwili urodzenia** (art. 8 KC),
 - istota ludzka, która urodziła się **żywa**,
 - „żywe urodzenie”: noworodek poza ustrojem matki wykazuje jakiegokolwiek oznaki życia,
 - **domniemanie urodzenia żywego** (art. 9 KC),
- fakt urodzenia odnotowany w postaci wpisu w rejestrze stanu cywilnego,
- zasada: **akt urodzenia** sporządza się **w dniu zgłoszenia** urodzenia dziecka (art. 52 ust. 1 PrASC):
 - podmioty zobowiązane oraz terminy (art. 55 PrASC i art. 57 PrASC),
 - podstawa: **karta urodzenia** (karta martwego urodzenia) przekazana przez podmiot wykonujący działalność leczniczą,
- **dziecko urodziło się martwe** – nie sporządza się aktu zgonu; **akt urodzenia z adnotacją**, że dziecko urodziło się martwe (art. 52 ust. 2 PrASC).

Status prawny *nasciturusa*

- dziecko **poczęte, ale nienarodzone** – w fazie życia prenatalnego,
 - dominująca koncepcja **warunkowej zdolności prawnej**: zdolność prawna przysługuje **pod warunkiem** zawieszającym, że **urodzi się żywy**,
 - urodzi się żywy – **definitywne nabycie** praw i obowiązków,
 - nie urodzi się żywy – prawa **wygasają, brak sukcesji** praw,
-
- **cel: ochrona interesów** (praw),
 - **przejawy**: art. 446¹ KC (szkody prenatalne), art. 927 § 2 KC (możliwość bycia spadkobiercą), art. 75 KRO (uznanie dziecka jeszcze nieurodzonego), możliwość bycia podmiotem stosunku prawnego, jeśli jest ukształtowany na jego korzyść,
- **kurator nasciturusa** (*curator ventris*) – ustanowienie kuratora, jeżeli jest to **potrzebne do strzeżenia przyszłych praw** dziecka.

Zakres

- przysługuje każdemu człowiekowi **w takim samym zakresie**,
- osoby fizyczne **w równej mierze** mogą być podmiotami praw i obowiązków o charakterze cywilnym,

Ustanie

- **koniec zdolności prawnej:**
 - w chwili **biologicznej śmierci człowieka**,
 - **stwierdzenie zgonu** przez lekarza – **kryteria medyczne**: stwierdzenie trwałego nieodwracalnego ustania czynności mózgu (śmierci mózgu) lub nieodwracalnego zatrzymania krążenia,
 - **z mocy przepisów szczególnych:**
 - **postanowienie sądu o uznaniu za zmarłego** (art. 29 KC),
 - **postanowienie sądu o stwierdzeniu zgonu** (art. 535–538 KPC),
- **akt zgonu** sporządzany na podstawie **karty zgonu** (postanowienia o uznaniu za zmarłego lub o stwierdzeniu zgonu),
- **doniesie** ustalenie **chwili śmierci człowieka** (szczególnie istotne w zakresie prawa spadkowego).

Stwierdzenie zgonu

- **dwie przesłanki (art. 535 KPC):**
 - **niewątpliwa śmierć**
(potwierdzona zeznaniami naocznych świadków; wynikająca z ogółu okoliczności danego przypadku, z uwzględnieniem reguł doświadczenia życiowego),
 - **brak sporządzenia aktu zgonu,**
- tryb: postępowanie **nieprocesowe**,
- w **postanowieniu** należy określić **ściśle chwilę śmierci**,
 - w braku dostatecznych danych, jeżeli **nie jest to możliwe** – **chwila najbardziej prawdopodobna** (art. 538 KPC),
- orzeczenie sądu ma **charakter deklaratoryjny**,
- **prawomocne** orzeczenie o stwierdzeniu zgonu – podstawa **sporządzenia aktu zgonu**.

Uznanie za zmarłego

- **dwie przesłanki** (art. 29 KC):
 - podmiotowa – **fakt zaginięcia osoby fizycznej**,
 - temporalna – **upływ określonego czasu**,
- **zaginięcie** – trwającą przez jakiś czas **sytuacja**, w której **nie wiadomo**, czy dana osoba **żyje**, czy **zmarła**,
- **okres** zależy od **okoliczności zaginięcia** oraz **wieku** zaginionego ,
 - zaginięcie **proste** (niepołączone ze szczególnymi okolicznościami) – zasada: **10 lat od końca roku kalendarzowego**, w których według istniejących wiadomości dana osoba **jeszcze żyła**;
modyfikacje: skrócenie (art. 29 § 1 KC), wydłużenie (art. 29 § 2 KC),
 - wypadki **kwalifikowane** (art. 30 KC) – wystąpienie **szczególnych okoliczności**,

Uznanie za zmarłego

- tryb: postępowanie **nieprocesowe**,
- orzeczenie sądu ma **charakter konstytutywny**, skutek: ***ex tunc*** (od chwili **określonej jako chwila śmierci** osoby uznanej za zmarłą),
- **prawomocne** orzeczenie sądu o uznaniu za zmarłego stanowi **podstawę** sporządzenia **aktu zgonu**,
- **chwila domniemanej śmierci zaginionego**:
 - chwila **oznaczona w orzeczeniu** o uznaniu za zmarłego (art. 31 § 1 KC),
 - chwila, która według **okoliczności jest najbardziej prawdopodobna**,
 - w braku wszelkich danych – pierwszy dzień terminu, z którego upływem **uznanie za zmarłego stało się możliwe** (art. 31 § 2 KC),
 - czas śmierci został oznaczony tylko datą dnia – za chwilę domniemanej śmierci zaginionego uważa się **koniec tego dnia** (art. 31 § 3 KC),

skutki prawne tożsame jak śmierci osoby fizycznej (np. ustanie małżeństwa – art. 55 § 1 KRO, otwarcie spadku – art. 924 KC).

Domniemanie jednoczesnej śmierci

- **domniemanie prawne jednoczesnej śmierci kilku osób fizycznych** (tzw. kommorientów) – art. 32 KC,
- zakres zastosowania: przypadek **śmierci kilku osób w związku z grożącym im wspólnie niebezpieczeństwem**,
- **przesłanka: utrata życia podczas wspólnego dla nich wszystkich niebezpieczeństwa** = okoliczności będące **przyczyną** miały miejsce w **czasie trwania tego samego zdarzenia** zagrażającego życiu kommorientów,
- domniemanie **wzruszalne** – wykazanie, że określona osoba zmarła **wcześniej lub później niż pozostałe osoby**.

ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNYCH

Pojęcie

możność **kształtowania** swojej sytuacji prawnej
przez **własne działanie**,

samodzielne dokonywanie **czynności prawnych** prowadzących do
nabywania praw i zaciągania zobowiązań
lub **kreowania innych zmian w stosunkach cywilnoprawnych**.

Zakres

- zakres zdolności do czynności prawnych **zależny od:**
 - **dojrzałości (wiek – art. 112 KC),**
 - **sprawności umysłowej,**

- **trzy zakresy** zdolności do czynności prawnych:
 - **brak zdolności do czynności prawnych,**
 - **ograniczona** zdolność do czynności prawnych,
 - **pełna** zdolność do czynności prawnych.

Ubezważnowolnienie

- sprawy w przedmiocie ubezważnowolnienia należą do **właściwości sądów okręgowych**, skład: **trzech sędziów zawodowych**,
- tryb: **postępowanie nieprocesowe** (art. 544–560¹ KPC),
- postanowienie o ubezważnowolnieniu ma charakter **konstytutywny**,
- **skutek:**
 - powstanie stanu **ograniczonej zdolności do czynności prawnych** (ubezważnowolnienie częściowe) lub **braku zdolności do czynności prawnych** (ubezważnowolnienie całkowite) osoby ubezważnowolnionej,
 - z **chwilą uprawomocnienia** się postanowienia.

Ubezważnowolnienie – rodzaje

CAŁKOWITE (art. 13 KC)

- ukończone **13 lat**,
- **niemożność kierowania** swoim postępowaniem,

CZĘŚCIOWE (art.16 KC)

- osoba **pełnoletnia**,
- potrzebna **pomoc** w prowadzeniu swoich spraw,

wspólna przesłanka **medyczna**:

choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy, innego rodzaju zaburzenia psychiczne (w szczególności pijaństwo lub narkomania),

■ przesłanka funkcjonalna – celowość, niezbędne dla ochrony interesu danej osoby (SN),	■ brak konieczności orzeczenia ubezwłasnowolnienia całkowitego ,
■ skutek: pozbawienie zdolności do czynności prawnych,	■ skutek: ograniczenie zdolności do czynności prawnych,
■ ustanowienie opiekuna ,	■ ustanowienie kuratora .

Przesłanka medyczna

- ustalenie, czy **niemożność kierowania postępowaniem** wynika z:
 - choroby psychicznej,
 - niedorozwoju umysłowego,
 - innego rodzaju zaburzeń psychicznych,

↪ przyczyna zaburzeń **bez znaczenia**,

} pojęcia **nieadekwatne** do współczesnej wiedzy medycznej, **stygmatyzujące**,
- wymaga posiadania **wiadomości specjalnych** – zbadanie przez **biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa i psychologa** osoby, której wniosek dotyczy (art. 553 KPC),
- **samo stwierdzenie wystąpienia** przesłanki medycznej **nie jest wystarczające** dla **orzeczenia** ubezwłasnowolnienia,
- istnienie **stanu psychicznego**, który **uzasadnia ubezwłasnowolnienie** całkowite, **samo w sobie nie wpływa na zdolność do czynności prawnych** przy braku prawomocnego orzeczenia sądu,
- por. art. 82 KC.

Osoby, które nie mają zdolności do czynności prawnych

- **art. 12 KC:**
 - **małoletni, którzy nie ukończyli 13 lat (wiek),**
 - **osoby ubezwłasnowolnione całkowicie (art. 13 KC).**

Skutki braku zdolności do czynności prawnych

- osoba fizyczna **nie może we własnym imieniu i ze skutkami dla siebie dokonywać czynności prawnych**,
- **niemożność samodzielnego działania w obrocie**,
- zasada: dokonywanie czynności prawnej przez **przedstawiciela ustawowego** (rodzic, opiekun),
- czynność prawna dokonana **samodzielnie**:
 - skutek: **bezwzględna nieważność** (art. 14 § 1 KC),
 - **wyjątek**: art. 14 § 2 KC – modyfikacja reguły ogólnej, **łagodzi rygoryzm**,

Skutki braku zdolności do czynności prawnych

- art. 14 § 2 KC umożliwia udział w obrocie prawnym samodzielnie, choć w **ograniczonym zakresie**,
- dotyczy **wyłącznie umów**, które:
 - 1) są **powszechnie zawierane**,
 - 2) są **drobne**,
 - 3) **dotyczą bieżących spraw życia codziennego**,
 - kryteria oceny: **obiektywne** + odniesione do **konkretnej sytuacji** majątkowej osoby,
- **umowa taka staje się ważna**, jeżeli:
 - została **wykonana**,
 - **nie pociąga za sobą rażącego pokrzywdzenia osoby niezdolnej do czynności prawnych** (ze względu na treść umowy np. dysproporcję świadczeń) – **charakter obiektywny** oceny.

Osoby mające ograniczoną zdolność do czynności prawnych

- **art. 15 KC:**
 - **małoletni, którzy ukończyli 13 lat, a nie ukończyli 18 lat (wiek),**
 - **osoby ubezwłasnowolnione częściowo (art. 16 KC),**
 - **osoby, dla których sąd ustanowił doradcę tymczasowego w toku toczącego się postępowania o ubezwłasnowolnienie (art. 549 KC).**

Skutki ograniczonej zdolności do czynności prawnych

charakterystyczne są trzy cechy:

- **brak kompetencji** do dokonywania pewnych rodzajów czynności prawnych,
- **system kontroli** nad dokonywaniem określonych postaci czynności prawnych, **zasada**: dla **ważności** czynności prawnej konieczna **zgoda przedstawiciela ustawowego**,
z zastrzeżeniem przewidzianych w ustawie wyjątków,
- **pełna kompetencja** do dokonywania pozostałych rodzajów czynności prawnych (**samodzielnie**, bez zgody przedstawiciela ustawowego).

Brak kompetencji

- dotyczy dokonywania czynności prawnych **wyraźnie wskazanych** w przepisach np. sporządzenie testamentu (art. 944 KC),
- naruszenie normy: **bezwzględna nieważność**.

System kontroli

- **zasada:** dla **ważności** czynności prawnej przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych **zaciąga zobowiązanie** lub **rozporządza swoim prawem** potrzebna jest **zgoda jej przedstawiciela ustawowego** (art. 17 KC),
 - w zakresie szczególnie ważnych czynności prawnych także **zezwoleń sędu opiekuńczego** (np. czynności przekraczające zwykły zarząd majątkiem dziecka – art. 101 § 3 KC).

System kontroli – skutki braku zgody

- czynności **jednostronne** – **bezwzględnie nieważne** (art. 19 KC),
- umowy dotknięte sankcją **bezskuteczności zawieszanej** (art. 18 KC),
 - **stan niepewności** od zawarcia umowy do złożenia oświadczenia woli przez podmiot kompetentny **do potwierdzenia**,
 - możliwość **potwierdzenia** przez **przedstawiciela ustawowego** (**osobę dokonującą** czynności prawnej po uzyskaniu **pełnej zdolności do czynności prawnych**),
 - **potwierdzenie** – umowa wywołuje **skutki prawne** od chwili **złożenia zgodnych oświadczeń woli** (moc wsteczna),
 - **odmowa potwierdzenia** – **nieważność** umowy,
 - możliwość **wyznaczenia** przez kontrahenta osoby ograniczonej w zdolności do czynności prawnych **terminu do potwierdzenia umowy**,
 - **upływ terminu** – umowa staje się **nieważna**.

Pełna kompetencja

- **czynności prawne nie mające charakteru czynności zobowiązujących lub rozporządzających** (art. 17 KC *a contrario*),
- umowy należące do **umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego** (art. 20 KC) – ważne od momentu zawarcia, bez względu na ich wykonanie,
- **rozporządzanie swoim zarobkiem**, chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów postanowi inaczej (art. 21 KC),
- wszelkie **czynności prawne** dotyczące **przedmiotów majątkowych**, które **przedstawiciel oddał osobie ograniczonej w zdolności do czynności prawnych do swobodnego użytku – wyjątek**: czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według ustawy zgoda przedstawiciela ustawowego (art. 22 KC),
- nawiązanie **stosunku pracy**, dokonywanie czynności prawnych jego dotyczących (po spełnieniu dodatkowych przesłanek z KP); możliwość jego rozwiązania przez przedstawiciela ustawowego za zezwoleniem sądu opiekuńczego, gdy sprzeciwia się dobru tej osoby (art. 22 § 3 KP).

Pełna zdolność do czynności prawnych

- **art. 11 KC:**
 - osoby **pełnoletnie** (art. 10 KC):
 - ukończone **18 lat** (§ 1),
 - zawarcie **małżeństwa** (§ 2),
 - osoby **własnowolne**;
- **skutek: samodzielne dokonywanie wszelkich czynności prawnych.**

DOBRA OSOBISTE

Pojęcie

- wielość definicji,
- **powszechnie uznane w społeczeństwie wartości niemajątkowe**

wysoko cenione stany rzeczy,
- **nieodłącznie** związane z człowiekiem – **atrybut każdej osoby fizycznej,**
- **stanowią przejawy godności osoby ludzkiej,** obejmują integralność fizyczną i psychiczną, indywidualność człowieka,
- **obiektywny charakter.**

Typy dóbr osobistych

- **katalog** dóbr osobistych **nie jest zupełny**, ma charakter **przykładowy**, ulega **zmianom w czasie**,
- **poszczególne rodzaje dóbr osobistych:**
typologia z art. 23 KC + dobra osobiste, których istnienie **trwale i powszechnie** dostrzega **praktyka prawnicza**:
 - życie,
 - nietykalność cielesna,
 - wolność,
 - cześć,
 - wizerunek,
 - stan cywilny,
 - prywatność,
 - wolność komunikowania się i tajemnica korespondencji,
 - kult pamięci o zmarłej osobie bliskiej.
 - zdrowie,
 - integralność seksualna,
 - swoboda sumienia i wyznania,
 - nazwisko i pseudonim,
 - głos,
 - przynależność do określonej płci,
 - nietykalność mieszkania,
 - twórczość: naukowa, artystyczna, wynalazcza, racjonalizatorska,

Ochrona dóbr osobistych

- konstrukcja **praw podmiotowych bezwzględnych, niemajątkowych, niezbywalnych**,
- **ochrona kodeksowa:**
 - art. 24 KC + przepisy prawa deliktowego,
- **ochrona pozakodeksowa:**
 - niezależnie od ochrony przewidzianej **w przepisach KC** (art. 24 § 3 KC),
- **kumulacja środków ochrony** – istnienie **pozakodeksowych** środków ochrony dobra osobistego **nie wyklucza** zastosowania **środków z KC**.

Przesłanki ochrony dóbr osobistych

- **zagrożenie lub naruszenie** dobra osobistego – może polegać na **działaniu lub zaniechaniu**,
- **bezprawność** (sprzeczność z **normami prawa i zasadami współżycia społecznego**),
 - **domniemanie** bezprawności naruszenia (zagrożenia) dobra osobistego – to pozwany musi wykazać, że naruszenie dobra osobistego nastąpiło zgodnie z prawem,
 - okoliczności **uchylające bezprawność**:
 - zgoda uprawnionego,
 - działanie na podstawie przepisu prawa,
 - wykonywanie swojego prawa podmiotowego,
 - nadużywanie prawa,
 - działanie na własne ryzyko.

Katalog środków ochrony dóbr osobistych

przysługują w razie
bezprawnego zagrożenia lub naruszenia dobra osobistego:

- powództwo o **ustalenie** (art. 189 KPC),
- roszczenie o **zaniechanie**,
- roszczenie o **usunięcie skutków naruszenia**,
- roszczenie o **zadośćuczynienie pieniężne**
lub **zapłatę odpowiedniej sumy na cel społeczny**,
- **naprawienie szkody majątkowej** na podstawie
przepisów odrębnych (art. 24 § 2 KC).

art. 24 § 1 KC

roszczenia
niemajątkowe

roszczenia
majątkowe

Roszczenie o zaniechanie

- ma **charakter prewencyjny**,
- **przesłanki**:
 - istnienie **stanu zagrożenia** – **obiektywnie uzasadnione** przekonanie, że w przyszłości **prawdopodobne** jest **naruszenie** dobra osobistego, a uprawniony chciałby jemu **zapobiec**,
 - także, gdy do **naruszenia** dobra osobistego już doszło, ale zachodzi **prawdopodobieństwo**, że **naruszenie będzie kontynuowane** (stan ciągły, zachowanie powtarzalne) – ocena: kryterium **obiektywne**,
- **treść**:
 - uprawniony musi **wskazać jakiego zachowania** domaga się **od osoby**, ze strony której **grozi mu naruszenie** (np. zakaz publikacji tekstu zawierającego zniesławiające informacje),
 - sąd powinien **ściśle i precyzyjnie określić**, od jakich **czynności** ma się wstrzymać osoba naruszająca dobra osobiste.

Roszczenie o usunięcie skutków naruszenia

- przesłanki:
 - doszło do **bezprawnego naruszenia** dobra osobistego,
- treść:
 - zależy od **rodzaju i postaci naruszonego dobra**,
 - domaganie się dokonania **czynności faktycznych, złożenia oświadczeń** (sprostowanie nieprawdziwych informacji, ubolewanie, przeprosiny),
 - w razie uwzględnienia żądania złożenia oświadczenia – określenie w wyroku **treści** oświadczenia, a także **sposobu i formy jego złożenia**.

Roszczenie o zadośćuczynienie lub zasądzenie odpowiedniej sumy na wskazany cel społeczny

- **majątkowe** środki ochrony dóbr osobistych (art. 24 § 1 zd. 3 KC),
- **przesłanki:**
 - **doszło do bezprawnego naruszenia** dobra osobistego,
 - **generalną** przesłanką wymaganą dla roszczeń majątkowych, które służą ochronie dóbr osobistych jest **delikt** (art. 415 KC) – *na zasadach przewidzianych w KC*,
- podstawowa **funkcja: kompensacja**,
- możliwość **kumulatywnego** stosowania tych **roszczeń** (por. uchwała SN(7) z dnia 9 września 2008 r., III CZP 31/08, OSN 2009, nr 3, poz. 36).

Naprawienie szkody majątkowej

- **majątkowy** środek ochrony dóbr osobistych (art. 24 § 2 KC),
- **przesłanki:**
 - **doszło do bezprawnego naruszenia** dobra osobistego,
 - **dodatkowe przesłanki**, od których zależy odpowiedzialność odszkodowawcza (art. 361–363 KC, art. 415 i nast. KC) – *poszkodowany może żądać naprawienia szkody na **zasadach ogólnych**,*
- **funkcja: ochrona interesów majątkowych**, które zostały naruszone w związku z dobrami osobistymi.

Dziękuję za uwagę !